ھەزرىتى ئادەم ئەلەيھىسسالام

ئۇلۇغ ئاللاھ ھەزرىتى ئادەمنى يارىتىشنى ئىرادە قىلدى.

پەرىشتىلەرگە: ﴿مەن يەر يۈزىدە خەلىپە (يەنى ئورۇنباسار) يارىتىمەن﴾[1] دېدى.

ئىنسانلار، ئادەمنىڭ خەلىپىلىكىنىڭ مەنىسى ھەققىدە تالاش ـ تارتىش قىلدى. بەزىلەر ئۇنىڭ يەر يۈزىدىكى مەلۇم بىر مەخلۇقاتنىڭ خەلىپىسى ئىكەنلىكىنى ئوتتۇرىغا قويدى. بۇ مەخلۇقات يەر يۈزىدە بۇزۇقچىلىق قىلاتتى ۋە قان تۆكەتتى. بەزىلىرى بولسا، ئۇنىڭ ئۇلۇغ ئاللاھنىڭ خەلىپىسى ئىكەنلىكىنى ئوتتۇرىغا قويدى. يەنى، ئۇ ئاللاھنىڭ ھۆكۈم ۋە ئەمىرلىرىنى بەجا كەلتۈرىدىغان خەلىپىسى دەپ قارىدى. چۈنكى ئۇ، يەر يۈزىگە ئەۋەتىلگەن تۇنجى ئەلچىدۇر. بىز بۇنىڭغا ئىشىنىمىز.

ئەبۇزەر مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدىن: «ئۇ پەيغەمبەرمۇ؟» دەپ سورىدى. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: «ھەئە» دەپ جاۋاب بەردى.

«يەر يۈزىدە ھېچكىم بولمىسا، كىمگە ئەۋەتىلگەندى؟» دېگەن سوئال ئوتتۇرىغا قويۇلدى. «ئائىلىسى، يەنى بالا ـ چاقىسىغا ئەۋەتىلگەن ئەلچى ئىدى» دەپ جاۋاب بېرىلدى.

ئاللاھ بىلەن پەرىشتىلىرى ئارىسىدىكى سەھنىدە مەخلۇقاتلارنىڭ پەردىسى ئېچىۋېتىلدى.

ئۇلۇغ ئاللاھ بەقەرە سۈرىسىدە مۇنداق دېگەندى:

﴿ئۆز ۋاقتىدا پەرۋەردىگارىڭ پەرىشتىلەرگە: «مەن يەر يۈزىدە خەلىپە (يەنى ئورۇنباسار) يارىتىمەن» دېدى. پەرىشتىلەرمۇ: «يەر يۈزىدە بۇزغۇنچىلىق قىلىدىغان ۋە قان تۆكىدىغان (شەخسنى) خەلىپە قىلامسەن؟ ھالبۇكى، بىز بولساق سېنى پاك دەپ مەدھىيىلەيمىز، مۇقەددەس دەپ مەدھىيىلەيمىز» دېدى. ئاللاھ: «مەن ھەقىقەتەن سىلەر بىلمەيدىغان نەرسىلەرنى بىلىمەن» دېدى﴾[2].

تەپسىرشۇناسلار بۇ ئايەت ھەققىدە ناھايىتى كۆپ مۇلاھىزە يۈرگۈزدى.

«ئەلمەنار» ناملىق تەپسىردە مۇنداق دېيىلگەن: «بۇ ئايەتلەر، زاھىرى مەنىسىگە قاراپلا تەبىر بېرىش مۇمكىن بولمايدىغان مۇتەشابىھ (مەنىلىرى ئوخشىشىپ قالىدىغان) ئايەتلەردۇر. چۈنكى ئۇلار، دىئالوگ قائىدىسىگە كۆرە، يا ئۇلۇغ ئاللاھنىڭ مەسلىھەتى بولۇپ، بۇ ئاللاھ ئۈچۈن مۇمكىن بولمايدىغان بىر ئىش؛ يا ئاللاھنىڭ پەرىشتىلەرگە خەۋەر بېرىشى، پەرىشتىلەرنىڭ قارشى چىقىشى ۋە تالاش ـ تارتىشلىرى بولۇپ، بۇمۇ ئۇلۇغ

[1] سۈرە بەقەرە 30 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە بەقەرە 30 ـ ئايەت.

ئاللاھقا ۋە پەرىشتىلىرىگە مۇناسىپ ئەمەس. شۇڭا قىسسىنىڭ مەنىسىنىڭ باشقا بىر نەرسىگە يۈزلەندۈرۈلۈشىنى تەكلىپ قىلىمەن».

«ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» نامىلىق تەپسىردە مۇنداق دېيىلگەن: «ئۇلۇغ ئاللاھ يەر يۈزىدە مەخلۇقاتلارنى ياراتقاندا، ئۇلارنىڭ بۇزۇقچىلىق قىلىدىغانلىقىنى ۋە قان تۆكىدىغانلىقىنى ئىلگىرى پەرىشتىلەرگە ئېيتقان ئىدى. ئاندىن: ﴿مەن يەر يۈزىدە خەلىپە (يەنى ئورۇنباسار) يارىتىمەن﴾ دېگەن ۋاقتىدا، ئۇلار (يەنى پەرىشتىلەر): بۇ، سېنىڭ بىزگە يەر يۈزىدە بۇزغۇنچىلىق قىلىدىغان ۋە قان تۆكىدىغانلىقىنى ئېيتقان خەلىپىمۇ ياكى باشقا بىر خەلىپىمۇ؟ ـ دېيىشتى.»

«فى زىلالىل قۇرئان» نامىلىق تەپسىردە مۇنداق دېيىلگەن: «پاك يارىتىلغانلىقى ئۈچۈن ياخشىلىق ۋە پاكلىقنىلا ئويلىيالايدىغان پەرىشتىلەر، ئاللاھنى ئۇلۇغلاش ۋە مەدھىيىلەشنىڭ مەۋجۇدلۇق ئۈچۈن مۇتلەق غايە ئىكەنلىكىنى ۋە بۇ غايىنىڭ ئۆزلىرىنىڭلا مەۋجۇتلۇقى بىلەن ئەمەلىيەتكە ئايلانغانلىقىنى پەرەز قىلغانىدى. ئۇلارنىڭ سوئال سورىشى ھەيرانلىقىنىڭ ئىپادىسى بولۇپ، ھېچبىر شەكىلدىكى ئېتىراز ئىپادىسىنى بىلدۈرمەيدۇ.»

...

تەپسىرشۇناسلارنىڭ بۇ ھەقىقەتنى ئوتتۇرىغا چىقىرىش ئۈچۈن نەقەدەر تىرىشچانلىق كۆرسەتكەنلىكىنى كۆرۈپ ئۆتتۇق. ئاللاھ ئۇ تەبىرلەرگە ھەقىقىي چوڭقۇر مەنە ئاتا قىلدى. قۇرئان ئايەتلىرىنىڭ مەزمۇنىنىڭ كىشىنى ھەيران قالارلىق دەرىجىدە تېرەنلىكى قىسسىنىڭ تەسىر كۈچى ئەڭ زور بولغان دىئالوگ ئۇسلۇبىدا بايان قىلىنىشى ئارقىلىق ئۆز ئىپادىسىنى تاپقان.

ئۇلۇغ ئاللاھ قىسسىلەرنى بىزگە دىئالوگ ئۇسلۇبى بىلەن بايان قىلىپ بەردى. ئۇنىڭ ئەينى ئۇسلۇبتا ئەمەلىيەتكە ئايلانغانلىقى زۆرۈر ئەمەس.

ئۇلۇغ ئاللاھنىڭ فۇسسىلەت سۈرىسىدە مۇنداق دېگەنلىكىنى كۆرمىدىڭىزمۇ؟

﴿ئاندىن ئۇ ئاسماننى (يارىتىشقا) يۈزلەندى، ھالبۇكى، ئۇ تۇمان ھالىتىدە ئىدى، ئاسمان بىلەن زېمىنغا: «ئىختىيارىي ياكى ئىختىيارسىز ھالدا كېلىڭلار (يەنى ئەمرىمنى قوبۇل قىلىڭلار)!» دېدى. ئىككىلىسى: «ئىختىيارىي كەلدۇق» دېدى﴾[1].

كىم بۇ ئايەتنى: «ئۇلۇغ ئاللاھ ئاسمان ـ زېمىنغا گەپ قىلدى، ئاسمان ـ زېمىن ئۇنىڭغا جاۋاب بەردى ۋە ئۇلارنىڭ ئارىسىدا سۆھبەت بولۇپ ئۆتتى» دەپ چۈشىنىدۇ؟ ھەقىقەت شۇكى، ئاللاھ ئاسمان ـ زېمىنغا ئەمر قىلدى، ئۇلار دەرھال ئەمرىگە ئىتائەت قىلدى.

[1] سۈرە فۇسسىلەت 11 ـ ئايەت.

www.munber.org

ئاللاھ ئىنساننىڭ چۈشىنىشىگە قولايلىق يارىتىپ بېرىش، زېھنىگە سىڭدۈرۈش ۋە ئىزاھلاپ بېرىش ئۈچۈن، بولغان ۋەقەلەرنى دىئالوگ ئۇسلۇبى بىلەن تەسۋىرلەپ بەرگەندى. ھەزرىتى ئادەمنىڭ قىسسىسىدە بۇ خىل ئۇسلۇبنىڭ قوللىنىلىشى ۋەقەلىكنى تېخىمۇ چوڭقۇر مەنىگە ئىگە قىلماقتا. چۈنكى ئىنسان تۇرى ۋۇجۇدقا كېلىش ئالدىدا ئىدى...

بىز ئۇلۇغ ئاللاھنىڭ ئادەمنى يارىتىشنى ئىرادە قىلغان ۋاقتىدا، پەرىشتىلەرنىڭ پىكرىنى ئېلىش ياكى مەسلىھەتلىشىش ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى ئۆزىنىڭ قارارىنى ئۇلارغا بىلدۈرۈش ئۈچۈن شۇنداق دېگەنلىكىنى پەرەز قىلماقتىمىز. ئۇلۇغ ئاللاھنىڭ پەرىشتىلەرگە مەسلىھەت سېلىشى ۋە ئۇلارنىڭ پىكرىنى ئېلىشىنىڭ مۇمكىنچىلىكى يوق. ئۇلۇغ ئاللاھ ئۇلارغا ئۆزىنىڭ يەر يۈزىدە بىر خەلىپە يارىتىدىغانلىقىنى، بۇ خەلىپىنىڭ نەسلى كۆپىيىدىغانلىقىنى ۋە ئۇنىڭ نەسلىدىن كەلگەنلەردىن بەزىلىرىنىڭ يەر يۈزىدە بۇزۇقچىلىق قىلىدىغانلىقىنى، بەزىلىرىنىڭ قان تۆكىدىغانلىقىنى ئېيتتى. پاك پەرىشتىلەر ھاڭ ـ تاڭ بولۇشتى. ئۆزلىرى ئاللاھنى توختىماي مەدھىيىلەيتتى، ئۇلۇغلايتتى. يارىتىلىدىغان خەلىپە بولسا، ئۇلاردەك قىلمايتتى. ئۇنداقتا، بۇنىڭ سىرى نېمە؟ ئاللاھنىڭ بۇ ھەقتىكى ھېكمىتى نېمە ئىدى؟ پەرىشتىلەرنىڭ ھەيرانلىقى، يەر يۈزىدىكى خەلىپىنىڭ شەرىپىگە بولغان تەقەززاسى، ئادەمنىڭ بۇ شەرەپكە نائىل قىلىنغانلىقى تۈپەيلىدىن پەيدا بولغان دەھشەتلىك تۇيغۇلىرى ئىنتايىن قىسقا ۋاقىت ئىچىدىلا پەسكويغا چۈشتى. ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى دىئالوگ سېكۇنتنىڭ مىليوندىن بىرى ئارىلىقىدىلا بولۇپ ئۆتتى. ئۇلۇغ ئاللاھنىڭ مۇنۇ سۆزلىرى ئۇلارنى مۇتلەق ئىمان ۋە ئىتائەتكە باشلىدى:

﴿مەن ھەقىقەتەن سىلەر بىلمەيدىغان نەرسىلەرنى بىلىمەن﴾[1].

ئاللاھنىڭ چەكسىز كەتكەن ئىلمى ئالدىدا ئۆزلىرىنىڭ ناھايىتى ئاز ئىلىمگە ساھىب ئىكەنلىكىنى چۈشەنگەن پەرىشتىلەر، ئاللاھقا قايتىدىن تەسلىم بولۇپ، مۇتلەق ئىمان ۋە ئىتائەتكە يۈزلەندى.

ئۇلۇغ ئاللاھ بىلەن پەرىشتىلىرى ئارىسىدا مۇنداق بىر دىئالوگنىڭ بولۇپ ئۆتۈش ئېھتىماللىقى يوق دەپ قارايمىز. بىزچە، بۇ دىئالوگ يەر يۈزىگە ئۆزلىرىنىڭ خەلىپە بولىدىغانلىقىنى پەرەز قىلغان پەرىشتىلەرنىڭ ئارىسىدا بولۇپ ئۆتكەن. ئەمما ئاللاھ ئۇلارغا يارىتىلىش خۇسۇسىيەتلىرىنىڭ بۇنىڭغا ماس كەلمەيدىغانلىقىنى بىلدۈردى. ئاللاھنى مەدھىيىلەش، ئۇلۇغلاش مەۋجۇدلۇق ئالىمىدىكى ئەڭ شەرەپلىك نەرسىدۇر. ئەمما خەلىپىلىك بۇنىڭ بىلەنلا چەكلىنىپ قالماي، باشقا بىر تەبىئەت (خۇسۇسىيەت) تەلەپ قىلىدۇ، يەنى ئىلىم تەلەپ قىلىدىغان ۋە خاتالىقلارنى قوبۇل قىلىدىغان تەبىئەت...

بۇ ھەيرانلىق، بۇ دەھشەتلىك تۇيغۇ ۋە بۇ شەرەپ ئارزۇسى، ئادەمنىڭ يارىتىلىش خەۋىرىنى ئۇققاندىن كېيىن، پەرىشتىلەرنىڭ ئارىسىدا بولۇپ ئۆتكەن بۇ سۆھبەت، يەنى بۇلارنىڭ ھەممىسى پەرىشتىلەر ئۈچۈن جايىزدۇر. بۇ، ئۇلارنىڭ شەنىگە داغ چۈشۈرمەيدۇ.

---

[1] سۈرە بەقەرە 30 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

چۈنكى، ئۇلار ئاللاھقا شۇنچە يېقىن بولسىمۇ، ئاللاھقا ئىبادەت قىلسىمۇ ۋە ئاللاھمۇ ئۇلارنى شۇنچە ئەتىۋارلىسىمۇ، ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ئاللاھنىڭ مەخلۇقلىرى (بەندىلىرى ياكى قۇللىرى) بولغانلىقىدىن ئارتۇق نەرسىنى بىلمەيدۇ، ئاللاھنىڭ ئىلمىگە ئارىلاشمايدۇ، مەخپىي ھېكمەتلىرىنى، غەيبنى ۋە مەخپىي ئورۇنلاشتۇرۇشلىرىنى بىلمەيدۇ، ئۇلۇغ ھېكمەتنى ۋە بۇ ھېكمەتنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش سەۋەبلىرىنى بىلمەيدۇ...

كۆپ ئۆتمەي، پەرىشتىلەر ئادەمنىڭ يېڭى بىر مەخلۇق تۈرى ئىكەنلىكىنى چۈشەندى. ئادەم يارىتىلىش سەۋەبىنىڭ ئاللاھنى زىكىر قىلىش ۋە تەستىقلاش ئەمەس، بەلكى يەر يۈزىدىكى ھايۋانلار ۋە باشقا مەخلۇقلارنىڭكىگە ئوخشاشلىقى جەھەتتىن پەرىشتىلەردىن تۈپتىن پەرقلىنىپ تۇرىدۇ. ئەمما ئۇنىڭ يارىتىلىش سەۋەبى يەر يۈزىدە بۇزۇقچىلىق قىلىش ۋە قان تۆكۈشتىن ئىبارەتلا ئەمەس ـ ئەلۋەتتە!

ئادەم مەخلۇقاتلارنىڭ يېڭى بىر تۈرى بولۇپ يارىتىلدۇ ۋە ئۇنىڭ يارىتىلىشى بىلەن ئاللاھتىن باشقا ھېچكىم بىلمەيدىغان بىر ئۇلۇغ ھېكمەت ئوتتۇرىغا چىقىدۇ...

بۇ، مەرىپەت (بىلىش، تونۇش) ھېكمىتىدۇر.

ئۇلۇغ ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

﴿جىنلارنى، ئىنسانلارنى پەقەت ماڭا ئىبادەت قىلىشى ئۈچۈنلا ياراتتىم﴾[1].

ئىبنى ئابباس بۇ ئايەتنى: «ماڭا ئىبادەت قىلىشى ئۈچۈنلا» دەپ ئوقۇماي: «مېنى تونۇشى ئۈچۈنلا» دەپ ئوقۇغان.

ھەقىقىي مەنىدە تونۇش ـ ئىنسان تۇرىنىڭ نىشانى ۋە مەۋجۇدىيىتىنىڭ غايىسىدۇر. ئاللاھ بىزگە بۇنىڭ قانداق بولغانلىقىنى دىئالوگ ئۇسلۇبى ئارقىلىق بىلدۈرىدۇ.

شەيخ مۇھەممەد ئابدۇھنىڭ سۆزلىرى بۇ ئايەتنىڭ مەنىسىگە ئەڭ ئۇيغۇن بىرىلگەن تەپسىر بولۇشى مۇمكىن. ئۇ مۇنداق دەيدۇ: «ئايەتلەردىكى دىئالوگ ئۇلۇغ ئاللاھ بىلەن پەرىشتىلىرىنىڭ ئارىسىدىكى ئەھۋاللاردىن بېرىدۇر. بۇ قىسسە ئۇنى بىزگە دىئالوگ ۋە سوئال ـ جاۋاب شەكلى ئارقىلىق تەسۋىرلەپ بەردى. بىز بۇ دىئالوگنىڭ ئەسلى شەكلىنى بىلمەيمىز. ئەمما، بىز ئىنسانلارنىڭ دىئالوگىغا ئوخشىمايدىغانلىقىنى بىلىمىز.»

پەرىشتىلەر ئاللاھنىڭ يەر يۈزىدە بىر خەلىپە يارىتىدىغانلىقىنى ئۇقتى.

ئۇلۇغ ئاللاھ ئۇلارنىڭ چۈشىنىشى ئۈچۈن تەپسىلىي ئەمر بەردى. ئۆزىنىڭ لايىدىن بىر ئىنسان يارىتىدىغانلىقىنى، ئۇنىڭغا شەكىل بېرىپ جان كىرگۈزگەندىن كېيىن، پەرىشتىلەرنىڭ ئۇنىڭغا سەجدە قىلىشى كېرەكلىكىنى ئېيتتى.

[1] سۈرە زارىيات 56 ـ ئايەت.

www.munber.org

بۇنىڭدىن چۈشىنىۋېلىشقا بولىدۇكى، بۇ، ئۇنىڭ شەرىپىنى قوبۇل قىلىش سەجدىسى بولۇپ، ھەرگىز ئۇنىڭغا قۇللۇق بىلدۈرۈش سەجدىسى ئەمەس ئىدى. چۈنكى، قۇللۇق (يەنى بەندىچىلىك) سەجدىسى پەقەت يالغۇز بولغان ئاللاھقىلا خاستۇر.

ئۇلۇغ ئاللاھ ساد سۈرىسىدە مۇنداق دەيدۇ:

﴿ئۆز ۋاقتىدا پەرۋەردىگارىڭ پەرىشتىلەرگە ئېيتتى: «مەن ھەقىقەتەن لايدىن بىر ئادەم يارىتىمەن. ئۇنى مەن راۋۇرۇس ياراتقان (يەنى ئۇنى يارىتىپ سۈرەتكە كۆزگۈزۈپ، ئەزالىرىنى تولۇق، مۇكەممەل ئىنسان ھالىتىگە كەلتۈرگەن) ۋە ئۇنىڭغا جان كىرگۈزگەن ۋاقتىمدا ئۇنىڭغا سەجدە قىلىڭلار!» پەرىشتىلەرنىڭ بىرىمۇ قالماي، ھەممىسى (ئادەم ئەلەيھىسسالامغا) سەجدە قىلدى. پەقەت ئىبلىسلا بويۇنتاۋلۇق قىلدى، ئۇ كاپىرلاردىن بولۇپ كەتتى﴾[1].

...

ئۇلۇغ ئاللاھ ئاق، قارا، سېرىق ۋە قىزىل رەڭلىك تۇپىلارنىڭ ئارىلاشمىسىدىن بىر ئوچۇم ئالدى. شۇڭا ئىنسانلار ھەرخىل رەڭلەردە يارىتىلدى. ئاللاھ تۇپىغا سۇ ئارىلاشتۇردى. تۇپا سېغىز لايغا ئۆزگەردى ۋە ئەتراپقا لايىنىڭ پۇرىقى تارالدى. شۇ ئەسنادا، ئۇ يەردىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان ئىبلىس: «بۇ لاي نېمىگە ئايلىنار؟» دەپ تەئەججۇپلەندى. ئاللاھ ئادەمنى بۇ لايدىن ياراتتى.

ئاللاھ قولى بىلەن ئادەمنى شەكىلگە كىرگۈزگەندىن كېيىن، ئۇنىڭغا ئۆز روھىدىن جان بەردى. ئادەمنىڭ ۋۇجۇدى ھەرىكەتلەندى ۋە ھاياتى باشلاندى...

ئادەم كۆزلىرىنى ئاچتى، ئالدىدا تۇرغانلارنىڭ ئىچىدە بىرىدىن باشقا ھەممە پەرىشتىنىڭ ئۆزىگە سەجدە قىلغانلىقىنى كۆردى.

ئادەم ئۆزىگە سەجدە قىلمىغاننىڭ كىم (يەنى قايسى تۈردىن) ئىكەنلىكىنى بىلەلمىگەندى. ئۇنىڭ ئىسمىنىمۇ بىلمەيتتى. ئىبلىس گەرچە پەرىشتىلەرنىڭ ئارىسىدا بولسىمۇ، ئۇ پەرىشتە ئەمەس، جىن ئىدى. ئۇ پەرىشتىلەرگە نىسبەتەن ئازسانلىق بولغاچقا، پەرىشتىلەرگە بېرىلگەن ئەمر ئۇنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالاتتى.

...

ئۇلۇغ ئاللاھ ئىبلىسنىڭ ئادەمگە سەجدە قىلمىغانلىقىنى كۆپلىگەن سۈرىلەردە قايتا ـ قايتا بايان قىلدى. مەسىلەن، ساد سۈرىسىدە مۇنداق دېيىلگەن:

﴿ئاللاھ ئېيتتى: «ئى ئىبلىس! مەن ئۆز قولۇم بىلەن ياراتقان ئىنسانغا سەجدە قىلىشتىن ساڭا نېمە توسقۇنلۇق قىلدى (ئۇنىڭغا سەجدە قىلماسلىقىڭ تەكەببۇرلۇق قىلغانلىقىڭدىنمۇ ياكى يۇقىرى مەرتىۋىلىكلەردىن بولغانلىقىڭدىنمۇ؟» ئىبلىس: «مەن

[1] سۈرە ساد 71 ـ 74 ـ ئايەتكىچە.

ئۇنىڭدىن ئارتۇق، مېنى ئوتتىن ياراتتىڭ، ئۇنى لايدىن ياراتتىڭ» دېدى. ئاللاھ: «سەن جەننەتتىن يوقال! سەن ھەقىقەتەن قوغلاندى بولدۇڭ، ساڭا ھەقىقەتەن قىيامەتكىچە مېنىڭ لەنىتىم بولسۇن» دېدى. ئىبلىس: «پەرۋەردىگارىم! ماڭا (خالايىق) تىرىلدۈرۈلىدىغان كۈن (يەنى قىيامەت) گىچە مۆھلەت بەرسەڭ (يەنى مېنى ھايات قالدۇرساڭ)» دېدى. ئاللاھ: «جەزمەن ساڭا مەلۇم ۋاقىتقىچە مۆھلەت بېرىلىدۇ» دېدى. ئىبلىس ئېيتتى: «ئىززىتىڭ بىلەن قەسەمكى، ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى چوقۇم ئازدۇرىمەن. ئۇلاردىن پەقەت تاللانغان بەندىلىرىڭلا بۇنىڭدىن مۇستەسنا (يەنى ئۇلارنى ئازدۇرالمايمەن)»﴾[1]

ئادەم ئەتراپىدا بولۇۋاتقان ئىشلارنى كۆرۈپ تۇراتتى، ئىچىدە سۆيگۈ، ئەندىشە ۋە قورقۇنچلۇق تۇيغۇلار پەيدا بولدى.

ئۆزىنى ياراتقان، شەرەپلىك قىلغان ۋە پەرىشتىلەرنى ئۆزىگە سەجدە قىلدۇرغان ئاللاھقا سۆيگۈ...

ياراتقۇچىسىنىڭ ئىبلىسنى مەرھەمىتىدىن قوغلىغان پەيتتىكى غەزىپىدىن ھېس قىلغان قورقۇنچلۇق ھېس - تۇيغۇ...

سىناش ۋە سىلىشتۇرۇش ئارقىلىق ئىككىسىدىن قايسىسىنىڭ تېخىمۇ ئۈستۈن ئىكەنلىكىنى بىلىشكە ھېچقانداق پۇرسەت بېرىلمەيلا، ئۆزىنىڭ ئۇنىڭدىن تېخىمۇ ئۈستۈن دەپ بىلىدىغان ۋە تېخى تونۇشۇپ، بىلىشمەي تۇرۇپ ئۆزىنى مەڭسىتمىگەن بۇ مەخلۇقتىن قىلىنغان ئەندىشە...

ئىبلىسنىڭ دەلىلى نېمىدېگەن غەلىتە؟! ئۇ ئوتنى لايدىن تېخىمۇ ئۈستۈن دەپ بىلەتتى. بۇ مەلۇمات ئۇنىڭغا قەيەردىن كەلگەندى؟ بۇ مەلۇمات ئاللاھتا بولۇشى كېرەك ئىدى. چۈنكى، ئوتنى ھەم لايىنى ياراتقۇچى ئاللاھتۇر، ئۇ ئىككىسىدىن قايسىسىنىڭ تېخىمۇ ئۈستۈن ئىكەنلىكىنى بىلىدىغانمۇ ئاللاھتۇر.

ئادەم بۇ دىئالوگلاردىن ئىبلىسنىڭ ئىنكار قىلغۇچى، پەسكەش ۋە شەرمەندە خۇسۇسىيەتكە ئىگە بىر مەخلۇق ئىكەنلىكىنى چۈشەندى. ئۇ ئاللاھتىن ئۆزىگە جازا كۈنىگىچە مۆھلەت بېرىشىنى تەلەپ قىلىۋاتاتتى. يەنى ئۇ ئۆلۈشنى خالىمايتتى. ئاللاھ ئۇنىڭغا شۇ كۈنگىچە مۆھلەت بېرىدىغانلىقىنى بىلدۈردى. ئۇ ئەجىلى كەلگەنگە قەدەر ياشاپ، ئاندىن ئۆلەتتى.

ئادەم ئاللاھنىڭ ئىبلىسقا لەنەت قىلغانلىقىنى، ئۆزىنىڭ سەۋەبى بىلەن ئۇنى رەھمىتىدىن قوغلىغانلىقىنى چۈشەندى. شۇنداقلا، ئىبلىسنىڭ ئۆزىگە بېرىلگەن بۇ جازانى مەڭگۈ ئۇنتۇمايدىغانلىقىنىمۇ چۈشەندى.

ئىش تۇگىدى. ئادەم ئەبەدىي دۈشمىنىنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى ئۇقتى.

---

[1] سۈرە ساد 75 ــ 83 ـ ئايەتكىچە.

دۈشمىنىنىڭ جاسارىتى ۋە ئاللاھنىڭ ئۇنىڭغا سىلىق مۇئامىلە قىلىشى ئادەمنى سەل ئەندىشىگە سېلىپ قويىدى.

بىرى ماڭا: «نېمە ئۈچۈن ئاللاھ بىلەن پەرىشتىلەر ئارىسىدا يۈز بەرگەن دىئالوگنىڭ بولۇپ ئۆتكەن ئېھتىماللىقىنى قوبۇل قىلماي، ئايەتلەرنىڭ مەنىسىنى باشقا تەرەپكە بۇرمىلايسەن؟ ھالبۇكى، سەن ئاللاھ بىلەن ئىبلىسنىڭ ئارىسىدا دىئالوگ بولۇپ ئۆتكەن ئېھتىماللىقىنى قوبۇل قىلدىمىدىڭمۇ؟» دېيىشى مۇمكىن.

بۇنىڭغا شۇنداق دەپ جاۋاب بېرىمەنكى، ئەقىل مۇشۇ نەتىجىنى كەلتۈرۈپ چىقارماقتا.

ئاللاھ بىلەن پەرىشتىلەر ئارىسىدا دىئالوگ بولۇپ ئۆتۈشى ـ ئىنساننىڭ ئەقلىگە سىغمايدىغان ئىشتۇر. چۈنكى، پەرىشتىلەر خاتا، قۇسۇر ۋە ئىلىم ئىزدەشتەك ئىنسانغا خاس خۇسۇسىيەتلەردىن يىراق جانلىقلار بولۇپ، يارىتىلىش خۇسۇسىيەتلىرىدىن ئېلىپ ئېيتقاندا، ئۇلار ئىتائەتكار ۋە شەرەپلىك ئەسكەرلەردۇر.

ئىبلىس تەكلىپكە مۇكەللەپتۇر (مۇكەللەپ ـ تەكلىپنى قوبۇل قىلىش ياكى قىلماسلىق ئىختىيارلىقى بېرىلگۈچى)، ئۇ، يارىتىلىش تەبىئىتى (خۇسۇسىيىتى) جەھەتتىن ئىنسانغا يېقىندۇر.

يەنى جىنلارنىڭ ئىمان ئېيتىش ياكى ئېيتماسلىقى ئۇلارنىڭ ئىختىيارلىقىغا بېرىلگەن. دىنىي چۈشەنچىلىرى ئۇلارنى يالغان بويۇنتاۋلۇققا تايانغان خاتا چۈشەنچىگە باشلايدۇ. ئۇلارنىڭ يارىتىلىش خۇسۇسىيىتى سەۋەبىدىن ۋە مانا مۇشۇنداق ئەھۋال ئاستىدا، يۇقىرىقىدەك دىئالوگ ئوتتۇرىغا چىقىشى مۇمكىن. سۆزلەش ـ ھۆرلۈك دېمەكتۇر. ئىنسان ۋە جىنلارنىڭ تەبىئىتى ئۇلارنىڭ ھۆر بولۇشىغا مۇناسىپ كېلىدىغان شەكىلدە يارىتىلغان. ئەمما پەرىشتىلەرنىڭ يارىتىلىشى باشقىچە بولۇپ، ئۇلارنىڭ تەبىئىتىدە ھۆرلۈك ئۇقۇمى يوقتۇر.

ئادەم يارىتىلىپ كۆپ ئۆتمەي، ئاللاھنىڭ جانلىقلارغا ئاتا قىلغان ھۆرلۈكنىڭ قىممىتىنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆردى. ئادەمنىڭ ئالدىدا بۇ ساۋاقنىڭ بېرىلىشى، چوڭقۇر مەنە ئىپادە قىلماقتا. پەردە ئىنسان يارىتىلغاندىن كېيىن، ئاللاھ بىلەن ئۇنى ئىنكار قىلغۇچى قۇل (بەندە) ئارىسىدا بولۇپ ئۆتكەن دىئالوگ بىلەن ئېچىلىدۇ. شۇنداقتىمۇ، ئاللاھ ئۇنىڭغا ھۆرلۈك ئاتا قىلدۇ. نىھايەت، ئۇ بىر قۇل (بەندە) ۋە ئىنكار قىلغۇچىدۇر.

ئىبلىس ئادەمگە سەجدە قىلىشتىن باش تارتتى.

ئۇلۇغ ئاللاھ ئۇنىڭ (ئادەمگە سەجدە قىلىشنى) رەت قىلىدىغانلىقىنى ۋە ئۆزىگە قارشى چىقىدىغانلىقىنى بىلەتتى. ئاللاھ ئۇنى پارچە ـ پارچە قىلىۋېتەلەيتتى ياكى ئۇنى بىر ئوچۇم توپىغا ئايلاندۇرۇۋېتەلەيتتى، كۈچ ـ قۇۋۋىتى بىلەن ئۇنىڭ ئاغزىدىكى «رەت» كەلىمىسىنى گېلىغا ياندۇرۇپ تىقىۋېتەلەيتتى. ئەمما ئۇلۇغ ئاللاھ مۇكەللەپ

www.munber.org

مەخلۇقاتلىرىغا مەلۇم دەرىجىدە (يەنى ئۆزىنىڭ ئەمرىنى رەت قىلالىغۇدەك دەرىجىدە) ھۆرلۈك بەرگەن. يەنى ئۇلارغا ئىنكار، ئىسيان ۋە ئىختىيار بىلدۈرۈش ھۆرلۈكى بېرىلگەن.

كاپىرلارنىڭ ئۇنى ئىنكار قىلىشى ئۇنىڭغا قىلچە زىيان ـ زەخمەت ئېلىپ كېلەلمەيدۇ. مۆئمىنلەرنىڭ ئىمان ئېيتىشىمۇ ئۇنىڭغا قىلچە پايدا ـ مەنپەئەت بېرەلمەيدۇ. بۇ پەقەت كاپىرلارغا زىيان ـ زەخمەت ۋە مۆئمىنلەرگە پايدا ـ مەنپەئەت ئېلىپ كېلىدۇ. ـ خالاس! ئاللاھ بولسا، بۇلاردىن مۇستەسنادۇر (يەنى پاكتۇر).

ئادەم ھۆرلۈكنىڭ ئاللاھ ياراتقان جانلىقتىكى ئەڭ ئاساسلىق ئۇنسۇر ئىكەنلىكىنى چۈشەندى. ئاللاھ مۇكەللەپ قۇللىرى (بەندىلىرى) غا ھۆرلۈك بەرگەندىن سىرت، شۇنىڭغا لايىق، ئادىل جازاسىنىمۇ بېرىدۇ.

ھۆرلۈك دەرسىدىن كېيىن...

ئادەم ئاللاھتىن ئىككىنچى دەرسنى يەنى ئىلىمنى ئۆگەندى.

ئادەم، مەۋجۇداتلار ئىچىدە پەرىشتىلەرنىڭ ياخشىلىقنىڭ سىمۋولى، ئىبلىسنىڭ بولسا، يامانلىقنىڭ سىمۋولى ئىكەنلىكىنى چۈشەنگەندى. ئەمما ئۆزىنى تېخى تونۇمايتتى. ئاندىن ئاللاھ ئۇنىڭغا، ئۇنىڭ ئەسلىنى (يەنى قانداق شەكىللەنگەنلىكىنى)، ئۇنى يارىتىشىدىكى ھېكمەتنى ۋە ئۇنىڭغا شەرەپ ئاتا قىلىشىنىڭ سىرىنى ئۆگەتتى.

ئۇلۇغ ئاللاھ مۇنداق دېگەندى:

﴿ئاللاھ پۈتۈن شەيئىلەرنىڭناملىرىنى ئادەمگە ئۆگەتتى﴾[1].

ئۇلۇغ ئاللاھ ئۇنىڭغا شەيئىلەرنى سىمۋوللۇق شەكىلدە ئاتاشنىڭ سىرىنى بەردى.

ئۇنىڭغا شەيئىلەرگە ئىسىم قويۇشنى ئۆگەتتى. بۇ قۇشقاچتۇر، بۇ يۇلتۇزلاردۇر، بۇ دەرەختۇر، بۇ بۇلۇتتۇر، بۇ قۇشتۇر، بۇ ھۆپۈپتۇر. بۇ... بۇ... بۇ... ۋاھاكازالار.

ئادەم پۈتۈن ئىسىملارنى ئۆگەندى.

بۇ يەردىكى ئىسىملار ئىلىم، يەنى مەرىپەت دېگەنلىكتۇر.

شەيئىلەرنى ئىسىم بىلەن سىمۋوللاشتۇرۇش كۈچىدۇر.

ئاللاھ ئادەمنىڭ قەلبىگە چەكسىز مەرىپەت، چەكسىز مەرىپەت سەۋداسى، ئەۋلادلىرىغا ئۆگىنىشكە بولغان تەشنالىقنى مىراس قالدۇرۇش ئىستىكى سىڭدۈردى.

ھەزرىتى ئادەمنىڭ يارىتىلىشىدىكى غايە مانا بۇدۇر.

---

[1] سۈرە بەقەرە 31 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ئادەم شەيئىلەرنىڭ نام ـ ئاتالغۇلىرىنى، ئۇلارنىڭ پايدىلىرىنى ۋە ئۇلارغا مۇناسىۋەتلىك باشقا ئىلىملەرنى ئۆگەنگەندىن كېيىن، ئاللاھ بۇ شەيئىلەرنى پەرىشتىلەرگە كۆرسىتىپ:

﴿(خەلىپە بولۇشقا ئادەمگە قارىغاندا بىز ھەقلىق دەيدىغان قارىشىڭلاردا) راستچىل بولساڭلار، بۇ شەيئىلەرنىڭناملىرىنى ماڭا ئېيتىپ بېرىڭلار! ـ دېدى﴾[1].

(”راستچىل بولساڭلار“ دېگەن سۆزى ئارقىلىق پەرىشتىلەرنىڭ خەلىپىنى خالايدىغان ياكى خالىمايدىغانلىقىنى كۆزدە تۇتقاندى).

پەرىشتىلەر ئۆزلىرىگە كۆرسىتىلگەن شەيئىلەرگە قارىدى، ئەمما ئىسىملىرىنى بىلەلمىدى. ئاندىن ئەشياغا ئىسىم قويۇش ۋە ئۇلارغا سىمۋوللۇق ئىپادىلەرنى قوللىنىش جەھەتتىكى ئاجىزلىقلىرىنى ئېتىراپ قىلغانلىقلىرىنى ئاللاھقا بىلدۈردى.

﴿پەرىشتىلەر: «سېنى (پۈتۈن كەمچىلىكلەردىن) پاك دەپ تونۇيمىز. بىز سەن بىلدۈرگەندىن باشقىنى بىلمەيمىز، ھەقىقەتەن سەن ھەممىنى بىلگۈچىدۇرسەن، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇرسەن»﴾[2] دېدى.

ئاللاھ ئادەمگە:

﴿ئى ئادەم! ئۇلارغا بۇ نەرسىلەرنىڭ ناملىرىنى ئېيتىپ بەرگىن!﴾[3] دېدى.

ئادەم، ئاللاھ پەرىشتىلەرگە كۆرسەتكەن، ئەمما ئۇلار ئىسىملىرىنى بىلەلمىگەن بارلىق شەيئىنىڭ ئىسمىنى ئېيتىپ بەردى.

ئاللاھ بەقەرە سۈرىسىدە مۇنداق دەيدۇ:

﴿ئاللاھ پۈتۈن شەيئىلەرنىڭ نامىنى ئادەمگە ئۆگەتتى، ئاندىن ئۇلارنى پەرىشتىلەرگە كۆرسىتىپ: «(خەلىپە بولۇشقا ئادەمگە قارىغاندا بىز ھەقلىق دەيدىغان قارىشىڭلاردا) راستچىل بولساڭلار، بۇ شەيئىلەرنىڭ ناملىرىنى ماڭا ئېيتىپ بېرىڭلار!» دېدى. پەرىشتىلەر: «سېنى (پۈتۈن كەمچىلىكلەردىن) پاك دەپ تونۇيمىز. بىز سەن بىلدۈرگەندىن باشقىنى بىلمەيمىز، ھەقىقەتەن سەن ھەممىنى بىلگۈچىدۇرسەن، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇرسەن» دېدى. ئاللاھ: «ئى ئادەم! ئۇلارغا بۇ نەرسىلەرنىڭ ناملىرىنى ئېيتىپ بەرگىن!» دېدى. ئادەم ئۇلارغا بۇ نەرسىلەرنىڭ ناملىرىنى ئېيتىپ بەرگەن چاغدا، ئاللاھ: «مەن سىلەرگە، ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى غەيبلەرنى ھەقىقەتەن بىلىپ تۇرىمەن، ئاشكارا ۋە يوشۇرۇن ئىشلىرىڭلارنى بىلىپ تۇرىمەن، دېمىگەنمىدىم» دېدى﴾[4]

[1] سۈرە بەقەرە 31 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە بەقەرە 32 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە بەقەرە 33 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[4] سۈرە بەقەرە 31 ــ 33 ـ ئايەتكىچە.

www.munber.org

ئۇلۇغ ئاللاھ پەرىشتىلەرگە ئۆزىنىڭ ئادەمنى يارىتىدىغانلىقىنى بىلدۈرگەن ۋاقىتتا، ئۇلارنىڭ ئىچلىرىدە ھەيران قالغانلىقىنى، شەيتانىڭمۇ ئۆز ئىچىدە ئاللاھقا نارازىلىق بىلدۈرگەنلىكىنى ۋە ئىنكار قىلغانلىقىنى، شۇنداقلا، ھەممىسىنىڭ دەھشەتلىك ھېس - تۇيغۇغا چۆمگەنلىكىنى بىلىپ تۇرغانلىقىنى ئىپادىلىمەكچى بولغانىدى.

پەرىشتىلەر ئادەمنىڭ ئالىم (يەنى بىلگۈچى) مەخلۇق ئىكەنلىكىنى چۈشەندى. بۇ، يەنى ئۆگىنىش ۋە بىلىش كۈچىگە ساھىب بولۇش ئەڭ شەرەپلىك ئىش ئىدى.

پەرىشتىلەر يەنە ئاللاھنىڭ ئۆزلىرىگە نېمە ئۈچۈن ئادەمگە سەجدە قىلىش ئەمرىنى بەرگەنلىكىنى ۋە ئادەمنىڭ يەر يۈزىگە خەلىپە بولۇشىنىڭ سىرىنى چۈشەندى. ئۇ خەلىپە يەر يۈزىدە ئىلىم ۋە مەرىپەت بىلەن ھەرىكەت ئېلىپ باراتتى ۋە ھۆكۈمرانلىق قىلاتتى.

ياراتقۇچىنى بىلىش - ئىمان ياكى ئىسلامنىڭ دەل ئۆزى بولۇپ، يەر يۈزىنى گۈللەندۈرۈش، ئۆزگەرتىش، ئىدارە قىلىش، ھۆكۈمرانلىق قىلىشنى بىلىش ۋە يەر يۈزىدىكى پۈتۈن ماددىي بىلىملەر بۇنىڭ ئىچىگە كىرىدۇ.

بۇنىڭدىن بىلىۋېلىشقا بولىدۇكى، ئىنساننىڭ بالاغەتكە يېتىشى ئۇنىڭ پەقەت ياراتقۇچىسىنى تونۇش ۋە يەر يۈزىدىكى ئىلىملەرنى كۈچىنىڭ يېتىشىچە ئۆگىنىش ئارقىلىق ئەمەلگە ئاشىدۇ.

...

ئادەم ھەممە شەيئىنىڭ نامىنى بىلەتتى. بەزىدە پەرىشتىلەر بىلەن سۆھبەتلىشەتتى. ئەمما پەرىشتىلەر پەقەت ئاللاھقا سەجدە قىلىش بىلەن مەشغۇل بولغاچقا، ئادەم يالغۇزسىراشقا باشلىدى.

ئادەم بىر كۈنى ئۇخلاپ قالدى. ئويغانغان ۋاقتىدا، باش تەرىپىدە ئىنتايىن گۈزەل ۋە ئوماق كۆزلىرى بىلەن ئۆزىگە قاراپ تۇرغان بىر ئايالنى كۆردى. بەلكىم ئۇلارنىڭ ئارىسىدا مۇنداق دىئالوگ بولۇپ ئۆتتى.

ئادەم: مەن ئۇخلاشتىن بۇرۇن سەن بۇ يەردە يوق ئىدىڭغۇ؟

ئايال: شۇنداق.

ئادەم: ئۇنداقتا، مەن ئۇخلاۋاتقاندا كەلدىڭمۇ؟

ئايال: شۇنداق.

ئادەم: نەدىن كەلدىڭ؟

ئايال: سەندىن كەلدىم. سەن ئۇخلاۋاتقاندا، ئاللاھ مېنى سەندىن ياراتتى. سەن ئويغاق ۋاقتىڭدا مېنى ئۆزەڭگە قايتۇرۇشنى خالىماسمەن؟

ئادەم: ئاللاھ سېنى نېمە ئۈچۈن ياراتتى؟

www.munber.org

ئايال: سىنىڭ مەن بىلەن ھۇزۇرغا ئېرىششىڭ ئۈچۈن.

ئادەم:ـ ئاللاھقا ھەمدۇسانالار ئېيتىمەن. مەن يالغۇزسىراپ قالغانىدىم.

پەرىشتىلەر ئادەمدىن ئايالنىڭ ئىسمىنى سورىدى. ئۇ: ئۇنىڭ ئىسمى ھەۋۋا، ـ دېدى. پەرىشتىلەر ئۇنىڭدىن: نېمە ئۈچۈن ئۇنىڭ ئىسمىنى ھەۋۋا قويدۇڭ؟ ـ دەپ سورىدى. ئادەم: چۈنكى ئۇ مەندىن يارىتىلدى. مەن ھايات بىرى بولىمەن، ـ دەپ جاۋاب بەردى.

ئادەم مەرىپەت (ئىلىم) سۆيەر مىجەزلىك مەخلۇق ئىدى ۋە مەرىپەتنى ھەۋۋاغا ئۆگەتتى. ئۆزى بىلىدىغان، ئەمما ھەۋۋا بىلمەيدىغان ئىلىملەرنى ھەۋۋاغا ئۆگەتتى. ھەۋۋا ئۇنى ياقتۇرۇپ قالدى.

ئۇلۇغ ئاللاھ ئادەمگە جەننەتكە ماكانلىششنى بۇيرۇدى:

﴿بىز (ئادەمگە): «ئى ئادەم! سەن خوتۇنۇڭ (يەنى ھەۋۋا) بىلەن جەننەتتە تۇرۇڭلار! جەننەتتىكى نەرسىلەردىن خالىغىنىڭلارچە كەڭتاشا يەپ ـ ئىچىڭلار، بۇ دەرەخكە يېقىنلاشماڭلار (يەنى مېۋىسىدىن يېمەڭلار)، بولمىسا (ئۆزەڭلارغا) زۇلۇم قىلغۇچىلاردىن بولۇپ قالىسىلەر» دېدۇق﴾[1]

بىز بۇ جەننەتنىڭ ئورنىنى بىلمەيمىز.

قۇرئاندا جەننەتنىڭ ئورنى ھەققىدە ھېچقانداق مەلۇمات يوق. تەپسىرشۇناسلار بۇ ھەقتە بەش خىل كۆز ـ قاراشقا ئىگە. بەزىلىرى: «ئۇ جەننەتۇل مەئۋا بولۇپ، يېرى ئاسماندۇر» دېگەن. بەزىلىرى بۇنى رەت قىلغان. چۈنكى، ئەگەر ئۇ يەر جەننەتۇل مەئۋا بولغان بولسا، ئىبلىسنىڭ ئۇ يەرگە كىرىشى ھارام قىلىنغان (يەنى چەكلەنگەن) بولاتتى ۋە ئۇ يەردە ئىسيان ۋەقەسى جايىز بولمايتتى. بەزىلىرى مۇنداق دەيدۇ: «ئۇ باشقا بىر جەننەت بولۇپ، ئاللاھ ئۇنى ئادەم بىلەن ھەۋۋا ئۈچۈن ياراتقان ئىدى». يەنە بەزىلىرى مۇنداق دەيدۇ: «ئۇ يەر تۆپىلىككە جايلاشقان يەريۈزى جەننەتلىرىدىن بىرىدۇر». يەنە بەزىلىرى ئۇنى قەيەر ئىكەنلىكىنى ئېغىزغا ئالماستىن قوبۇل قىلىشنى ئەۋزەل كۆرگەن. بىزمۇ بۇ قاراشقا قوشۇلىمىز. جەننەتنىڭ ئورنىنىڭ قەيەردە ئىكەنلىكى ھەققىدە ئېرىشكەن نەتىجە ئۇنىڭدا يۈز بەرگەن ۋەقەلەردىن ئېرىشكەن نەتىجىگە قىياس قىلىنغاندا ھېچ نەرسىگە توغرا كەلمەيدۇ.

...

ئادەم بىلەن ھەۋۋا جەننەتكە كىردى ۋە ئۇ يەردە پۈتۈن ئىنسان تۇرىنىڭ چۈشىدىكىدەك ھايات كەچۈردى.

شۇنداقلا، ئۇلار ئۇ يەردە ئەڭ ئېغىر سىناقتىن ئۆتتى.

[1] سۈرە بەقەرە 35 ـ ئايەت.

www.munber.org

ئادەم بىلەن ھەۋۋانىڭ جەننەتتىكى ھاياتى مۇتلەق پاكلىق ۋە تەرىپلەش قىيىن بولغان سىناق ئىچىدە ئۆتەتتى.

ئادەم ھەۋۋا بىلەن جەننەتتە ياشاش جەريانىدا ئىچكى ھوزۇرنىڭ مەنىسىنى ئۆگەندى. ئۇ ئەمدى يالغۇزسىراپ قالمايتتى. ھەۋۋا بىلەن توختىماي سۆھبەتلىشەتتى، مەخلۇقاتلار چىقارغان نەغمىلەرگە ۋە دەريالارنىڭ تەسبىھىگە، مەۋجۇدات قايغۇ ۋە ئازابنىڭ مەنىسىنى بىلىشتىن بۇرۇن، ئىپتىدائى مەۋجۇداتنىڭ ناۋاسىغا قۇلاق سالدى.

ئاللاھ ئۇلارنىڭ بىر دەرەختىن باشقا، ھەممە نەرسىگە يېقىنلىشىشىغا ۋە ھەممە نەرسىدىن پايدىلىنىشىغا يول قويغانىدى. بەلكى بۇ، ئازاب ياكى مەرىپەت دەرىخى ئىدى.

ئاللاھ ئۇلارنى جەننەتكە كىرگۈزۈشتىن بۇرۇن:

﴿بۇ دەرەخكە يېقىنلاشماڭلار (يەنى مېۋىسىدىن يېمەڭلار)، بولمىسا (ئۆزەڭلارغا) زۇلۇم قىلغۇچىلاردىن بولۇپ قالىسىلەر﴾[1] دېگەنىدى.

ئادەم بىلەن ھەۋۋا بۇ دەرەخنىڭ مېۋىسىنىڭ چەكلەنگەنلىكىنى چۈشەندى. ئەمما ھەزرىتى ئادەم بىر ئىنسان ئىدى. ئىنسان ئۇنتۇغاقتۇر، بەزىدە ئۇنىڭ قەلبى ئۆزگىرىدۇ، ئىرادىسى بوشايدۇ. ئىبلىس ھەزرىتى ئادەمنىڭ ئىنسانلىقىنى سۇيىئىستېمال قىلدى. پۈتۈن ئۆچىنى يىغىپ، ئادەمنىڭ پسىخولوگىيىلىك قورۇلمىسىنى سۇيىئىستېمال قىلدى.

ئۇنىڭغا بولغان ئۆچمەنلىكى كۈنسېرى كۈچىيىپ باراتتى، ئۇنى ھەركۈنى ۋەسۋەسىگە سالاتتى:

- ساڭا ئەبەدىيلىك دەرىخىنى ۋە مەڭگۈ زاۋال تاپماس سەلتەنەتنى كۆرسىتىپ قويايمۇ؟ - دەيتتى.

ئادەم ئۆز - ئۆزىگە سورىدى: دەرەختىن يەپ باقسام نېمە بولار؟ بەلكى ئەبەدىيلىك دەرىخى ھەقىقەتكە ئايلىنار. ئادەمنىڭ ئەس - يادى جەننەتتە ئۆزى ياشاۋاتقان مۇتلەق پاكلىق بىلەن ئەبەدىيلىشىشتە ئىدى.

ئادەم بىلەن ھەۋۋا بىر نەچچە كۈننى بۇ دەرەخنىڭ مېۋىسىدىن يەپ بېقىشنى ئويلاش بىلەن ئۆتكۈزدى. نىھايەت بىر كۈنى، يەپ بېقىش قارارىغا كەلدى. ئاللاھنىڭ ئۆزلىرىنى ئۇ دەرەخكە يېقىنلاشماسلىق توغرىسىدا ئاگاھلاندۇرغانلىقىنى ۋە ئىبلىسنىڭ ئۆزلىرىنىڭ كونا دۈشمىنى ئىكەنلىكىنى ئۇنۇتتى.

ئادەم قولىنى دەرەخكە ئۇزىتىپ، مېۋىسىدىن بىر تال ئالدى ۋە ھەۋۋاغا بەردى. ئىككىسى چەكلەنگەن مېۋىدىن يېدى.

ئۇلۇغ ئاللاھ تاھا سۈرىسىدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئادەم پەرۋەردىگارىنىڭ (ئەمرىگە) خىلاپلىق قىلدى، شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئازدى﴾[1].

[1] سۈرە بەقەرە 35 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

يەھۇدىي سەھىپىلىرىنىڭ ئادەمنى ھەۋۋانىڭ ئازدۇرغانلىقى ۋە چەكلەنگەن مېۋىدىن يېيىش جىنايىتىنىڭ ئۇنىڭغا ئارتىلىشى ھەققىدىكى تەسۋىرلىرى توغرا ئەمەس. قۇرئاندا ھەۋۋا زىكىر قىلىنمىغان. بۇ ۋەقەنىڭ جاۋابكارلىقى سۆيىتىدە پەقەت ئادەمنىڭ ئىسمىلا زىكىر قىلىنغان. شەيتان ئەنە شۇنداق خاتالىق ئۆتكۈزدى. ئادەممۇ تەكەببۇرلۇقى يۈزىدىن خاتالىق ئۆتكۈزدى. ئۇلاردىن بىرى ئىنسانىنى ياراتمىدى (ياقتۇرمىدى). يەنە بىرى ئەبەدىيلىك ھەققىدە ئۆزىنى ئاللاھ بىلەن تەڭ ئورۇنغا قويدى.

ئادەم مېۋىنى يەپ بولۇپلا، كۆكسىنىڭ سىقىلغانلىقىنى ھېس قىلدى. ئازاب، قايغۇ ۋە ھايا تۇيغۇلىرى پەيدا بولدى. ئەتراپىدىكى مۇھىت بىردىنلا ئۆزگەردى. ئىچىدىن كېلىۋاتقان خۇشنەغمە توختاپ قالدى. ئۆزى ۋە ئايالىنىڭ قىپيالىڭاچ ئىكەنلىكىنى، ئۆزىنىڭ ئەر، ئۇنىڭ ئايال ئىكەنلىكىنى كۆردى. ئىككىسى يالىڭاچ ئەۋرەتلىرىنى يېپىش ئۈچۈن دەرەخ يوپۇرماقلىرىنى يۇلۇشقا باشلىدى. ئاللاھ تائالا ئۇنىڭغا جەننەتتىن چۈشۈش (چىقىش) ئەمرىنى بەردى.

ئادەم بىلەن ھەۋۋا يەريۈزىگە چۈشتى. يەنى جەننەتتىن چىقتى. ئادەم كۆپ قايغۇردى. ھەۋۋا بولسا، توختىماي يىغلايتتى. تۆۋبىلىرى بەكمۇ سەممىي ئىدى. ئاللاھ ئۇلارنىڭ تۆۋبىلىرىنى قوبۇل قىلدى. ئۇلارنىڭ ئەسلى ماكانىنىڭ يەر يۈزى ئىكەنلىكىنى، بۇندىن كېيىن يەر يۈزىدە ياشاپ، شۇ يەردە ئۆلىدىغانلىقىنى، قايتا تىرىلىش كۈنى (يەنى قىيامەت كۈنى) ئۇ يەردىن چىقىدىغانلىقىنى بىلدۈردى.

ئۇلۇغ ئاللاھ مۇنداق دېگەندى:

﴿يەر يۈزىدە ياشايسىلەر، يەر يۈزىدە ئۆلۈسىلەر، (قىيامەت كۈنى) يەنە يەر ئاستىدىن چىقىرىلىسىلەر﴾[2].

ئاللاھ ئادەمنىڭ جەننەتتىن چىقىپ، يەرگە چۈشكەندىن كېيىن ئۆگەنگەن ئۈچىنچى دەرسىنىڭ (ساۋاقىنىڭ) قىسسىسىنى مۇنداق بايان قىلغانىدى:

﴿بىز ئىلگىرى ئادەمگە (دەرەخنىڭ مېۋىسىنى يېمەسلىكنى) تەۋسىيە قىلدۇق، ئۇ (بۇ تەۋسىيەنى) يادىدىن چىقاردى، ئۇنىڭدا ھېچقانداق چىڭ ئىرادە كۆرمىدۇق. ئۆز ۋاقتىدا بىز پەرىشتىلەرگە: «ئادەمگە (يەنى ئادەم ئەلەيھىسسالامغا) سەجدە قىلىڭلار» دېدۇق، ئىبلىستىن باشقىسى سەجدە قىلدى، ئۇ (سەجدە قىلىشتىن) باش تارتتى. بىز دېدۇق: «ئى ئادەم! بۇ ھەقىقەتەن سېنىڭ دۈشمىنىڭدۇر، خوتۇنۇڭنىڭ دۈشمىنىدۇر، ئۇ سىلەر ئىككىڭلارنىڭ جەننەتتىن چىقىپ كېتىشىڭلارغا سەۋەبچى بولۇپ قالمىسۇن، (ئۇ چاغدا) سىلەر جاپا ـ مۇشەققەتتە قالىسىلەر. جەننەتتە سەن ھەقىقەتەن ئاچ قالمايسەن ۋە يالىڭاچ قالمايسەن. ھەمدە ئۇنىڭدا ھەقىقەتەن ئۇسساپ كەتمەيسەن، ئىسسىپ كەتمەيسەن». شەيتان ئۇنىڭغا ۋەسۋەسە قىلىپ: «ئى ئادەم! ساڭا مەن (يېگەن ئادەم)

---

[1] سۈرە تاھا 121 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە ئەئراف 25 ـ ئايەت.

www.munber.org

ئۆلمەيدىغان دەرەخنى ۋە زاۋال تاپماس پادىشاھلىقنى كۆرسىتىپ قويايمۇ؟» دېدى. ئۇلار ئۇ دەرەخنىڭ مېۋىسىنى يېدى، شۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ ئەۋرەتلىرى ئېچىلىپ قالدى، ئۇلار جەننەت (دەرەخلىرىنىڭ) يوپۇرماقلىرى بىلەن سەترى ئەۋرەت قىلىشقا كىرىشتى، ئادەم پەرۋەردىگارىنىڭ (ئەمرىگە) خىلاپلىق قىلدى، شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئازدى. ئاندىن پەرۋەردىگارى ئۇنى تاللىدى، ئۇنىڭ تۆۋبىسىنى قوبۇل قىلدى ۋە ئۇنى ھىدايەت قىلدى. ئاللاھ (ئادەم بىلەن ھەۋۋاغا) ئېيتتى: «سىلەر ھەممىڭلار جەننەتتىن بەزىڭلار بەزىڭلارغا دۈشمەن بولغان ھالدا چۈشۈڭلار، ئەگەر سىلەرگە مېنىڭ تەرىپىمدىن ھىدايەت كەلسە، كىمكى مېنىڭ ھىدايىتىمگە ئەگەشسە، ئۇ ئازمايدۇ ۋە ئاخىرەتتە شەقى بولمايدۇ»﴾[1].

بەزىلەر: «ھەزرىتى ئادەمنىڭ خىلاپلىق قىلىپ خاتالىق ئۆتكۈزۈشى بىزنى (ئىنسانلارنى) جەننەتتىن چىقاردى، ئەگەر ئۇ بۇ خاتالىقنى ئۆتكۈزمىگەن بولسا، بىز بۈگۈن جەزمەن جەننەتتە بولغان بولاتتۇق» دېيىشىدۇ.

بۇ بەكمۇ يۈزەكى چۈشەنچىدۇر. چۈنكى، ئاللاھ ئادەمنى يارىتىشنى ئىرادە قىلغان ۋاقىتتا پەرىشتىلەرگە: «مەن جەننەتتە خەلىپە يارىتىمەن» دېمىگەن، بەلكى: «مەن يەر يۈزىدە خەلىپە يارىتىمەن» دېگەنىدى.

ئادەمنىڭ يەر يۈزىگە چۈشۈرۈلۈشى ھاقارەتلىك ئىش ئەمەس، بەلكى سۈيىزىم ئېقىمىدىكىلەر ئېيتقاندەك، شەرەپلىك ئىش ئىدى. ئۇلۇغ ئاللاھ ئادەم بىلەن ھەۋۋانىڭ ئۇ دەرەخنىڭ مېۋىسىنى يەيدىغانلىقىنى ۋە يەر يۈزىگە چۈشىدىغانلىقىنى؛ شۇنداقلا، شەيتاننىڭ ئۇلاردىن پاكلىق، ساپلىق ۋە گۇناھسىزلىقنى تارتىۋالىدىغانلىقىنى بىلەتتى.

ئاللاھنىڭ بۇنى بىلىشى، ئۇ ئىككىسىنىڭ يەر يۈزىدە ياشىشى ئۈچۈن كېرەكلىك ئىدى.

ئادەم بىلەن ھەۋۋانىڭ بۇنى بىلىشى ئۈچۈن سىناقلارغا دۇچ كېلىشى يەر يۈزىدىكى خەلىپىلىكنىڭ ئاساسلىرىدىن بىرى ئىدى. ئۇلاردىن كېيىنكى نەسىللەر، شەيتاننىڭ ئۆز ئەجداتلىرىنى جەننەتتىن قوغلاتقانلىقىنى، جەننەتكە دەرۋازىلىرىدىن كىرىش ئۈچۈن ئاللاھقا ئىتائەت قىلىش ۋە شەيتان بىلەن دۈشمەنلىشىش كېرەكلىكىنى ئۆگىنەتتى.

ئۇنداقتا: «ئىنسانغا ئىختىيارلىق بېرىلمىگەن ئىدى، شۇنداقلا ھەزرىتى ئادەم خاتالىق ئۆتكۈزۈشكە ۋە جەننەتتىن چىقىپ يەر يۈزىگە چۈشۈشكە مەجبۇر ئىدى» دەپ قاراشقا بولامدۇ؟

ھەقىقەتەن بۇ پىكىر يۈزەكىلىكتە ئالدىنقىسىدىن قېلىشمايدۇ. ئادەم پۈتۈنلەي ھۆر ئىدى، شۇڭا قىلمىشىنىڭ جاۋابكارلىقى ئۇنىڭغا ئارتىلدى.

خاتالىق ئۆتكۈزۈپ، دەرەخنىڭ مېۋىسىدىن يېدى، ئاللاھ ئۇنى جەننەتتىن چىقاردى.

[1] سۈرە تاھا 115 ـــ 123 ـ ئايەتكىچە.

www.munber.org

خاتالىق ئۆتكۈزۈش ئۇنىڭ ھۆرلۈكىگە خىلاپ ئەمەس. ئەكسىچە، خاتالىق ئۇنىڭ ھۆرلۈكىدىن كېلىپ چىققان.

ئاللاھ ۋەقەنى شۇ ۋاقىتنىڭ ئۆزىدىلا ئەمەس، بەلكى ئۇ ۋەقەدىكى شەيئىلەرنى يارىتىشتىن بۇرۇنلا بىلەتتى. بۇ يەردىكى ئىلىم ـ ئوتتۇرىغا چىققان نۇردىن ئىبارەت بولۇپ، مەجبۇرىي قىلدۇرۇش كۈچى ئەمەس ئىدى. يەنى ئاللاھ ئۇنىڭ يۈز بېرىدىغانلىقىنى بىلىدۇ، ئەمما ئۇنى شۇنداق بولۇشقا مەجبۇرلىمايدۇ. چۈنكى ئاللاھ بەندىلىرىگە ۋە مەخلۇقاتلىرىغا ھۆرلۈك بېرىدۇ.

ئەنە شۇ سەۋەبتىن، ئاللاھ يەر يۈزىنى ئاۋاتلاشتۇرۇش ۋە ئۇ يەرگە خەلىپە ئەۋەتىش مەقسىتىدىكى ھېكمىتىنى ئوتتۇرىغا چىقىرىدۇ.

...

ئادەم ئۈچىنچى دەرسىنى (ساۋاقنى) چۈشەندى.

ئىبلىسنىڭ دۈشمىنى ئىكەنلىكىنى چۈشەندى. ھەمدە ئىبلىسنىڭ جەننەتتىن چىقىرىلىشىغا ۋە جاپا ـ مۇشەققەتكە قېلىشىغا سەۋەبچى بولغانلىقىنى ئىلمىي بىر شەكىلدە چۈشەندى.

ئاللاھنىڭ (ئەمرىگە خىلاپلىق قىلغانلارنى) جازالايدىغانلىقىنى ۋە جەننەتكە كىرىش ئۈچۈن ئاللاھقا ئىتائەت قىلىش كېرەكلىكىنى چۈشەندى.

ئاللاھنىڭ تەۋبىنى قوبۇل قىلىدىغانلىقىنى، ئەپۇ قىلىدىغانلىقىنى، مەرھەمەت قىلىدىغانلىقىنى ۋە تاللايدىغانلىقىنى چۈشەندى.

ئۇلۇغ ئاللاھ ئۇلارغا مۇنداق دەپ ئىستىغفار ئېيتىشنى ئۆگەتتى:

﴿پەرۋەردىگارىمىز! بىز ئۆزىمىزگە ئۆزىمىز زۇلۇم قىلدۇق. ئەگەر سەن بىزگە مەغپىرەت قىلمىساڭ، بىز چوقۇم زىيان تارتقۇچىلاردىن بولىمىز﴾[1]. (سۈرە ئەئراف 23 ـ ئايەت)

ئاللاھ ئۇلارنىڭ تەۋبىلىرىنى قوبۇل قىلىپ، ئەپۇ قىلدى ۋە ئۇلارنى يەر يۈزىگە ئەۋەتتى.

ھەزرىتى ئادەمنى ئۆز نەسلىگە تۇنجى پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتتى.

ئادەمنىڭ يەر يۈزىدىكى ھاياتى باشلاندى.

يەر يۈزىگە چۈشۈش ئۈچۈن جەننەتتىن چىقتى. شۇنىڭ بىلەن، ئۇ ئۆزىدىن كېيىن كېلىدىغان پەيغەمبەرلەرگە چىقىش (خۇرۇج) ئۇسۇلىنى باشلاپ بەرگەن بولدى.

[1] سۈرە ئەئراف 23 ـ ئايەت.

www.munber.org

ھەرقانداق بىر پەيغەمبەر ئۆز قەۋمىنى ئاللاھ يولىغا دەۋەت قىلىشقا باشلىغان ھامان، قەۋمى ئۇنى چىقىش (خۇرۇج) قا ۋە كۆچۈش (ھىجرەت) كە زورلىدى.

ئادەم ئۇ يەردىن، يەنى جەننەتتىن پەيغەمبەر بولۇشتىن بۇرۇن چىقتى. بۇ يەردە، يەنى يەر يۈزىدە بولسا، پەيغەمبەرلەر ئاساسەن پەيغەمبەرلىكى ئېلان قىلىنغاندىن كېيىن قوغلاپ چىقىرىلىدۇ.

ئادەم جەننەتتىن چىققاندىن كېيىن، ئۆزىنىڭ ھۆزۈر ۋە تىنچلىقتىن ئايرىلغانلىقىنى چۈشەندى...

ئۇنىڭ بۇ يەردە، يەنى زېمىندا، بىرىنىڭ كەينىدىن بىرى ئۇلىشىپ كېلىدىغان جاپا ـ مۇشەققەت ۋە جەڭ ـ جېدەلگە دۇچ كېلىشى لازىم ئىدى. يېمەك ـ ئىچمەكى ئۈچۈن جاپا ـ مۇشەققەت تارتىشى؛ ئۆزىنى كىيىم ـ كېچەك ۋە قورال ـ ياراقلار بىلەن قوغدىشى؛ بالا ـ چاقىلىرىنى يەر يۈزىدە ياشايدىغان يىرتقۇچ ھايۋانلاردىن قوغدىشى؛ ھەممىدىن مۇھىمى، ئىبلىسقا قارشى مۇجادىلە ئېلىپ بېرىشى لازىم ئىدى. چۈنكى، ئىبلىس ئۇنىڭ جەننەتتىن چىقىشىغا سەۋەبچى بولغانىدى. ئۇ يەر يۈزىدىمۇ ئادەمنى ۋە باللىرىنى جەھەننەمگە كىرىش ئۈچۈن داۋاملىق ۋەسۋەسىگە سېلىۋاتاتتى. ياخشىلىق بىلەن يامانلىق ئارىسىدىكى مۇجادىلە توختىماي داۋاملىشىۋاتاتتى. ئاللاھنىڭ ئەمرلىرىگە ئىتائەت قىلغانلار ئۈچۈن غەم ـ قايغۇ يوق ئىدى. ئاللاھنىڭ ئەمرلىرىگە خىلاپلىق قىلىپ، ئۇتتىن يارىتىلغان ئىبلىسقا ئىتائەت قىلغانلار بولسا، ئۇنىڭ بىلەن بىرلىكتە جەھەننەم ئوتىدا كۆيەتتى.

ئادەم بۇ جاپا ـ مۇشەققەتلەرنىڭ ئۆزىنىڭ ھاياتى بىلەن بىرلىكتە باشلانغانلىقىنى چۈشەندى. ئۇنىڭ قايغۇسىغا تەسەللىي بولىدىغان بىردىنبىر نەرسە، ئۆزىنىڭ يەر يۈزىنىڭ ھۆكۈمدارى سۈپىتىدە ئەۋەتىلىشى ئىدى. ئۇنىڭ يەر يۈزىگە ھۆكۈمرانلىق قىلىشى، ئۇنى ئاۋاتلاشتۇرۇشى، تېرىكچىلىك قىلىشى، ئۇ يەردە يېتىشىپ ھاياتىنىڭ شەكلىنى ئۆزگەرتىدىغان ۋە تېخىمۇ ياخشى ھالغا كەلتۈرىدىغان نەسلىگە ساھىب بولۇشى لازىم ئىدى.

ھەۋۋا بىر قېتىمدا بىر ئوغۇل، بىر قىز؛ يەنە بىر قېتىمدىمۇ بىر ئوغۇل، بىر قىز دۇنياغا كەلتۈرگەنىدى. بىرىنچى قېتىمدا تۇغۇلغان ئوغۇل بىلەن ئىككىنچى قېتىمدا تۇغۇلغان قىزنىڭ ئۆيلىنىشى ھالال ئىدى.

ئادەمنىڭ باللىرى چوڭ بولۇپ، بىر ـ بىرىگە ئۆيلەندى ۋە يەر يۈزىنى ئاۋاتلاشتۇردى. ئادەم ئۇلارنى ئاللاھ يولىغا دەۋەت قىلدى.

ئادەمنىڭ تەقدىرىگە باللىرىدىن بىرىنىڭ ئىبلىسقا ئىتائەت قىلىشىغا گۇۋاھچى بولىدىغانلىقى ئورۇنلاشتۇرۇلغانىدى. يەر يۈزىدە تۇنجى قاتىللىق ۋەقەسى مەيدانغا كەلدى.

ئادەمنىڭ ئوغۇللىرىدىن بىرى ئۆزىنىڭ قېرىندىشىنى ئۆلتۈردى.

www.munber.org

ئەسكىسى ئۆزىنىڭ ياخشى قېرىندىشىنى ئۆلتۈردى.

ئۇلۇغ ئاللاھ مائىدە سۈرىسىدە مۇنداق دەيدۇ:

﴿(ئى مۇھەممەد!) ئۇلارغا (يەنى ئەھلى كىتابقا ۋە قەۋمىڭگە) ئادەمنىڭ ئىككى ئوغلى (يەنى ھابىل بىلەن قابىل) نىڭ ھېكايىسىنى راستلىق بىلەن ئوقۇپ بەرگىن، ئۆز ۋاقتىدا ئۇ ئىككىيلەن (يەنى ھابىل بىلەن قابىل) قۇربانلىق قىلغان ئىدى. بىرسى (يەنى ھابىل) نىڭ قوبۇل بولدى، يەنە بىرسى (يەنى قابىل) نىڭ قوبۇل بولمىدى﴾①.

بەزىلەر: «قابىل ھابىلغا ياتلىق بولغان قىز قېرىندىشىنى ئۆزىگە ياتلىق قىلىنىشىنى تەلەپ قىلغانىدى» دېيىشىدۇ. ئادەم ئۇلارغا قۇربانلىق قىلىش ئەمرى بەردى. ئۇلار قۇربانلىق قىلغانىدى. ئاللاھ بىرىنىڭ قۇربانلىقىنى قوبۇل قىلىپ، يەنە بىرىنىڭكىنى (قوبۇل) قىلمىدى.

﴿(قابىل ھابىلغا): «مەن سېنى چوقۇم ئۆلتۈرىمەن» دېدى، (ھابىل) ئېيتتى: «ئاللاھ پەقەت تەقۋادارلارنىڭ (قۇربانلىقىنى) قوبۇل قىلىدۇ. ئەگەر سەن مېنى ئۆلتۈرۈشكە قولۇڭنى سوزىدىغان بولساڭ، مەن سېنى ئۆلتۈرۈشكە قولۇمنى سوزمايمەن، مەن ھەقىقەتەن ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى ئاللاھتىن قورقىمەن»﴾②.

ئۇلۇغ ئاللاھنىڭ ئۆلتۈرۈلگۈچىنىڭ سۆزلىرىنى بىزگە قانداق بايان قىلىپ بەرگەنلىكىگە، قاتىلنىڭ سۆزلىرىدىن پۈتۈنلەي خەۋەرسىز قويغانلىقىغا دىققەت قىلىڭ! قاتىل تەھدىت سېلىش ئۈچۈن قولىنى قايتا يۇقىرى كۆتۈردى.

ئۆلتۈرۈلگۈچى (ھابىل) تەمكىن ھالدا: ﴿مەن ھەقىقەتەن سەن بىلەن بولغان گۇناھنى (يەنى مېنى ئۆلتۈرگەنلىك گۇناھىڭنى) ۋە سېنىڭ (ئىلگىرىكى) گۇناھىڭنى (يەنى ئاتاڭ ئادەمنىڭ ئەمرىگە ئاسىيلىق قىلغانلىق گۇناھىڭنى) ئۈستۈڭگە ئېلىپ ئەھلى دوزاخلاردىن بولۇشۇڭنى تىلەيمەن، (كىشىلەرگە) زۇلۇم قىلغۇچىلارنىڭ جازاسى شۇدۇر﴾③ دېدى.

ھابىلنىڭ سۆزى تۈگىگەندىن كېيىن، قابىل ھابىلنى تاشلاپ كەتتى.

بىر نەچچە كۈن ئۆتتى... ھابىل قويۇق ئورمانلىقتا ئۇخلاۋاتاتتى. ئۇ ئورماندا قېرى ئېشەكتىن بىرى ئۆلگەن بولۇپ، جەسىدى قۇزغۇنلار تەرىپىدىن پارچىلانغان، قېنى يەرگە سىڭىپ كەتكەنىدى. ئېشەكنىڭ پەقەت باش قىسمىلا قالغانىدى. قابىل ئۇنى قولىغا ئېلىپ، ھابىل تەرەپكە قاراپ ماڭدى. ئېشەكنىڭ بېشىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ قاتتىق كۈچەپ ھابىلغا ئۇردى.

---

① سۈرە مائىدە 27 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
② سۈرە مائىدە 27 ـ 28 ـ ئايەتلەر.
③ سۈرە مائىدە 29 ـ ئايەت.

www.munber.org

قان ئېتىلىپ چىقىشقا باشلىدى، ھابىل چوّچۈپ ئويغاندى. ئۇ ئۇيقۇسىدا چۈش كۆرۈۋاتاتتى. لەۋلىرى كۈلۈمسىرەۋاتاتتى، قان ئۇنىڭ كۈلۈمسىرىگەن لەۋلىرىگە ئېقىپ چۈشتى. قابىل قېرىندىشىغا يەنە بىر قېتىم قارىغاندىن كېيىن، پەسكويىغا چۈشتى. قېرىندىشى بۇ دۇنيا بىلەن ۋىدالاشقانىدى.

قابىل يۈزلىرى تاتىرىپ كەتكەن ھالدا لام ـ جىم دېمەي، ئۆلۈكنىڭ ئالدىدا ئولتۇردى.

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەنىدى:

«زۇلۇم بىلەن ئۆلتۈرۈلگەن ھەر ئىنساننىڭ گۇناھىنىڭ بىر ئۈلۈشى ھەزرىتى ئادەمنىڭ تۇنجى ئوغلى قابىلنىڭ ھېسابىغا ئۆتىدۇ. چۈنكى ئۇ، ئادەم ئۆلتۈرۈشنى تۇنجى بولۇپ باشلاپ بەرگەن.» [ئىبنى ماجە رىۋايىتى]

قاتىل قان ئىچىدە ياتقان قېرىندىشىنىڭ ئالدىدا ئولتۇردى. ئەگەر ئاتىسى سوراپ قالسا، نېمە دەپ جاۋاب بېرەتتى؟

ئادەم ئىككىسىنىڭ بىللە چىقىپ كەتكەنلىكىنى كۆرگەنىدى. ئەمدى ئۇ يالغۇز قايتاتتى. ئەگەر قېرىندىشىنى ئۆلتۈرگەنلىكىنى ئىنكار قىلسا، ئۇنىڭ جەسىدىنى نەگە يوشۇرىدۇ؟ نەگە ئېلىپ بارىدۇ؟

ئۆلتۈرۈلگەن بۇ قېرىنداش، يەر يۈزىدە ئۆلتۈرۈلگەن تۇنجى ئىنسان بولغاچقا، ئۆلۈكلەرنى يەر ئاستىغا كۆمۈش دېگەن ئۇقۇم تېخى پەيدا بولمىغانىدى. قابىل ھابىلنىڭ جەسىدىنى ئېلىپ، بىر تەرەپكە قاراپ مېڭىشقا باشلىدى.

شامال بىر قۇشنىڭ ئېچىنىشلىق چىقىرىغان ئاۋازىنى ئېلىپ كەلدى. قابىل بۇ ئاۋازدىن چوّچۈپ كەتتى. ئىچىدە بەكمۇ قورقۇنچلۇق ھېس ـ تۇيغۇلار پەيدا بولدى. قابىل ئاۋاز چىققان تەرەپكە قارىدى. بىر قارغا يەنە بىر ئۆلۈك قارغىنىڭ ئۈستىگە قونۇۋېلىپ قاقىلداۋاتاتتى. تىرىك قارغا تۇمشۇق ۋە تىرناقلىرى بىلەن يەرنى قېزىشقا باشلىدى.

تىرىك قارغا ئۆلۈك قارغىنى سۆرەپ كېلىپ، كولانغان ئازگالغا ياتقۇزدى، ئاندىن ئىككى قېتىم قاقىلدىۋېتىپ، ئۇنىڭ ئۈستىگە توپا تاشلىدى. كۆمۈپ بولغاندىن كېيىن، بىر نەچچىنى قاقىلدىۋېتىپ، ئۇچۇپ كەتتى.

قابىل ئۇنىڭغا قاراپ تۇرۇپ قالدى. قېرىندىشىنىڭ جەسىدىگە ئېگىلىپ تۇرۇپ مۇنداق دېدى: ﴿ۋاي مەن قېرىندىشىمنىڭ جەسىدىنى كۆمۈشتە مۇشۇ قارغىچىلىك بولۇشتىن ئاجىز كەلدىممۇ؟﴾[1] (سۈرە مائىدە 31 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى)

ئۇ ئۆزىنىڭ قىلمىشىغا قاتتىق پۇشايمان قىلدى. نادامەت ئوتى ئۇنىڭ پۈتۈن بەدىنىدە لاۋۇلداپ يېنىشقا باشلىدى.

[1] سۈرە مائىدە 31 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

شۇندىلا، ئۆزىنىڭ بەكمۇ نادان ۋە زەئىپ ئىكەنلىكىنى چۈشەندى. ئۇ ئۆزىدىن ئاقىل ۋە كۈچلۈك بولغان قېرىندىشىنى ئۆلتۈرۈۋەتكەنىدى. ئۇ ھەزرىتى ئادەمنىڭ باللىرىدىن بىرنى يوق قىلدى. شەيتان ئادەم باللىرىدىن بىرىگە ئېرىشكەنىدى.

قاتتىق يىغلىغان قاتىلنىڭ ۋۇجۇدى توختىماي تىترەيتتى. ئۇ تىرناقلىرى بىلەن يەرنى قېزىپ، قېرىندىشى ئۈچۈن قەبرە كولاشقا باشلىدى.

...

بۇ ۋەقەدىن خەۋەر تاپقان ھەزرىتى ئادەم: ﴿بۇ شەيتاننىڭ ئىشىدۇر، شۈبھىسىزكى، شەيتان ئازدۇرغۇچى ئاشكارا دۈشمەندۇر﴾[①] دېدى.

ئادەم ئىككى ئوغلىدىن ئايرىلىپ قالغانلىقى ئۈچۈن كۆپ قايغۇردى.

بىرى ئۆلگەن، يەنە بىرى شەيتانغا ئەگىشىپ كەتكەنىدى.

ئادەم ئۆلگەن ئوغلى ئۈچۈن دۇئا قىلدى ۋە ھاياتىنى داۋاملاشتۇردى.

ئۇ ئەمگەكچان ۋە مېھنەتكەش ئىنسان ئىدى.

باللىرى ۋە نەۋرىلىرىگە ۋەز ـ نەسىھەت قىلىدىغان پەيغەمبەر ئىدى. ئۇلارغا ئاللاھ توغرۇلۇق ۋەز ئېيتاتتى ۋە ئاللاھقا دەۋەت قىلاتتى. ئاندىن، ئىبلىسنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى چۈشەندۈرەتتى ۋە ئۇنىڭغا يېقىنلاشماسلىقنى ئاگاھلاندۇراتتى. ئۇلارغا ئىبلىسنىڭ ئۆزى ۋە قاتىل ئوغلى بىلەن بولغان قىسسىسىنى سۆزلەپ بېرەتتى.

ئارىدىن نۇرغۇن يىللار ئۆتتى، ئادەم ياشىنىپ قالدى. ئۇنىڭ ئەۋلادلىرى يەر يۈزىگە تارالدى.

بىر كېچىسى، قاتتىق بوران چىقىپ كەتتى.

ھەزرىتى ئادەم تىككەن قېرى دەرەخنىڭ يوپۇرماقلىرى شىلدىرلاشقا باشلىدى.

دەرەخنىڭ شاخلىرى يېنىدىكى كۆلگە قاراپ ئېگىلدى. ھەتتا مېۋىلىرى كۆلنىڭ سۈيىگە چىلىشىپ قالدى. بوران توختىغاندىن كېيىن، دەرەخ تۈزلىنىپ، بۇرۇنقى ھالىتىگە كەلدى. شاخلىرىدىن توختىماي سۇ تامچىپ تۇراتتى. دەرەخ يىراقتىن خۇددى چېچى چۈۋۈلۈپ كەتكەن ئادەمدەك، سۇغا ئېگىلگەن ۋە يىغلاۋاتقاندەك كۆرۈنەتتى.

دەرەخ قايغۇراتتى، شاخلىرى تىترىمەكتە ئىدى، ئاسماندىكى يۇلتۇزلارمۇ تىترەۋاتاتتى.

ئاي نۇرى ھەزرىتى ئادەمنىڭ ھۇجرىسىغا كىرىپ، ئادەمنىڭ يۈزىگە چۈشتى. ھەزرىتى ئادەمنىڭ يۈزى ئاي يۈزىدىنمۇ خۇنۇك ۋە سۇلغۇن كۆرۈنەتتى.

[①] سۈرە قەسەس 15 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ھەزرىتى ئادەمنىڭ ھۇجرىسى بەكمۇ ئاددىي ـ ساددا ئىدى.

ئاپئاق ساقال ۋە نۇر يۈزلۈك ھەزرىتى ئادەم دەرەخنىڭ شاخ ۋە يوپۇرماقلىرىدىن قىلىنغان تۆشەكدە (كارىۋىتىدا) ياتاتتى. بالا ـ چاقىلىرى ئەتراپىغا ئولاشقان بولۇپ، ئۇنىڭ ۋەسىيىتىنى كۈتمەكتە ئىدى. ھەزرىتى ئادەم ئېغىز ئاچتى. بالىلىرىغا ئىنسانىنى قۇتۇلدۇرىدىغان بىر كېمە ۋە ئۇنى غەلىبىگە ئېرىشتۈرىدىغان بىرلا ياراق (قورال) بار ئىكەنلىكىنى ئېيتتى. كېمە ـ ئاللاھنىڭ يولى؛ ياراق بولسا، ئاللاھنىڭ كەلىمىلىرى ئىدى.

ھەزرىتى ئادەم بالىلىرىنىڭ كۆڭلىگە تەسەللىي بېرىش ئۈچۈن مۇنداق دېدى: «ئاللاھ ئىنسانىنى يەر يۈزىگە يالغۇز تاشلاپ قويمايدۇ. ئىنسانىنى توغرا يولغا باشلاش ۋە ھىدايەتكە ئېرىشتۈرۈش ئۈچۈن پەيغەمبەرلەرنى ئەۋەتىدۇ. پەيغەمبەرلەرنىڭ ئىسىملىرى، سۈپەتلىرى ۋە مۆجىزىلىرى پەرقلىق بولسىمۇ، ھەممىسىنىڭ ئورتاق بىر نۇقتىسى بولىدۇ. ئۇ بولسىمۇ، ئىنسانىنى يالغۇز ئاللاھقا ئىتائەت قىلىشقا دەۋەت قىلىش.»

ھەزرىتى ئادەمنىڭ بالىلىرىغا قىلغان ۋەسىيتى مانا بۇنىڭدىن ئىبارەت ئىدى.

ھەزرىتى ئادەم ۋەسىيىتىنى تۈگىتىپ، كۆزلىرىنى يۇمدى. پەرىشتىلەر ئۇنىڭ ھۇجرىسىغا كىرىپ، ئەتراپىنى ئورىدى. ھەزرىتى ئادەم ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى ئۆلۈم پەرىشتىسىنى تونۇپ، قەلبى مەڭگۈلۈك راھەت ۋە ھۇزۇرغا قاراپ كۈلۈمسىرىدى. روھىغا جەننەت گۈل ـ چېچەكلىرىنىڭ خۇش ھىدى سىڭدى.

* * * * *

www.munber.org